

[וענין "איש אל רעהו" היינו משום ששנים היושבים ועוסקים בתורה "מכתבן מליהו בספר הזכרונות" (ברכות ו, א), ועיין במאירי שם שפירש שמתוך שנושאים ונותנים זה עם זה "נחקקים הדברים בדמיונם יותר ויותר", פירוש: מה שנחקק בדמיון נרשם בנפש, והיינו ספר הזכרונות של השי"ת וכו"ל].

★ ★ ★

צדיק - רוב זכויות

- קכא

ידועים דברי הגמרא בר"ה (טז, ב): "שלשה ספרים נפתחין בראש השנה... ואחד של צדיקים גמורים", ופירשו שם בתוספות ש"צדיק גמור" היינו מי שזכויותיו רבים על עוונותיו.

וצריך עיון, איך נקרא צדיק גמור כל עוד יש בידו מיעוט עבירות? לכאורה היה משמע כי צדיק גמור הוא זה שאין בידו עבירות שעדיין לא עשה תשובה עליהן, וכמו שאמרו חז"ל "אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה ביום אל תהרהר אחריו כלילה שודאי עשה תשובה" (ברכות יט, א)! אבל כיצד יחשב צדיק גמור מי שטרם שב מעוונותיו?

אמנם, הרי כתב הרמב"ם (הל' תשובה ג, ב) שהערכת הזכויות והעוונות אינה לפי מנין אלא לפי איכות, ולפי זה יש לומר שרוב זכויות היינו שרוב שאיפותיו ורצונותיו הפנימיות הם רוחניות^א, והוא נמשך אחר רוב שאיפותיו - דהיינו

נא. וכ"כ בשיעורי דעת להגרי"ל בלוח ח"א עמ' ריב (מאמר מהגרא"י בלוח), וע"ע בפנקס הקבלות עמ' עט ובאור יחזקאל אלול עמ' רמז ובפחד יצחק ר"ה מאמר יח. ובמקום אחר (כת"י) הוסיף רבינו ביאור, כי בהכרח לא שייך יותר מרוב שאיפות לטובה, וז"ל: כולו רע אי אפשר - דמכלה את עצמו (ע"ע מכתב מאלהו ח"ה עמ' 47). כולו טוב אי אפשר דדביקות שלמה היא למעלה מהבריאה, ע"ד מלאכים האומרים שירה ומתבטלים (ב"ר עח, א). אפשרי רק רוב.

והיינו מה שנאמר "אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא" (קהלת ז, כ), כי בכל אדם יש חסרון, וכמש"כ בעץ פרי להגרי"ס, ששורש הפנימי של הכוחות אי אפשר לבטלם, וכמו שמצינו שאברהם אבינו ע"ה בעקידה זלגו עיניו דמעות. והטעם דצריך שישאר נקודת שורש של הסתר למען הגילוי. וכן כתב בשפת אמת

הרוחניות, והם המביאים וקובעים את מעשיו ולא המיעוט [והיינו מה שאמרו (ברכות סא, ב) צדיקים יצר טוב שופטן, פי' מנהיגן (מעלות התורה ד"ה גם ידוע בשם חגר"א)], אלא שכשאינן סתירה בין הרוב והמיעוט, מתלווה שלא לשמה דק מהמיעוט ג"כ, בבחינת "צילו של גוף", ונמצא שכל מעשיו טובים, ולכך נחשב צדיק גמור. וגם אם עבר עבירות, מידת הרחמים מפרשת זאת ככשלוך - "כי כשלת בעוונך" (הושע יד, ב), כי אין זאת שאיפתו ולבו כל עמו ומתחרט חרטה אמיתית, ועל כן נחשב כצדיק גמור! והוא נחתם לחיים, היינו שהוא חי ממש, כי ה"אני" שלו דבוק לרוחניות^{נב}.

ורשיע גמור היינו שרובו רע, שרוב שאיפותיו מגושמות, והן קובעות את מעשיו, וממילא כל מעשיו רעים, רק שהטוב מתלווה דרך אגב כשאינו סותר

(תהלים) דצריך חסרון כדי למלאותו בחסד. וכן יעויין במהר"ל (ריש תפארת) דמושלם אינו גדר אדם.

וגם מי שאמרו עליהם ד' מתו בעטיו של נחש דיש מיתה בלא חטא (שבת נה, ב), אעפ"כ בהערכת התורה נחשבים בכלל "ואדם אין צדיק בארץ וגו'", כי חטא כאן פירושו חסרון מלשון קולע אל השערה ולא יחטיא.

נב. וזהו עומק ביאורו של מידתו ית' "מעביר ראשון ראשון" (ר"ה יז, א), כמו שפירשה הרמב"ם בהל' תשובה (ג, ה): "בשעה ששוקלין עונות אדם עם זכיותיו אין מחשבין עליו עון שחטא בו תחילה ולא שני, אלא משלישי ואילך. אם נמצאו עונותיו משלישי ואילך מרובין על זכיותיו אותם שני עונות מצטרפים ודנין אותו על הכל. ואם נמצאו זכיותיו כנגד עונותיו אשר מעון שלישי ואילך מעבירים כל עונותיו ראשון ראשון. לפי שהשלישי נחשב ראשון שכבר נמחלו השנים, וכן הרביעי הרי הוא ראשון שכבר נמחל השלישי, וכן עד סופן". והוא ע"פ דברי הרי"ף בר"ה (שם).

ולכאורה יש להבין מהו המהלך בזה. אבל לפי מש"כ רבינו כאן הכל מובן. כל ענין זה הוא לימוד זכות מצד הקב"ה, ועון ראשון ושני אומר השי"ת שלא היתה דעתו לחטוא אלא נכשל בחטא. אבל אם נתברר שיש לו רוב עונות אי אפשר לומר כך, כי רוב עבירות (-באיכות) היינו ששאיפתו לעבירות ר"ל, ולכן דנים אותו גם על שני העונות הראשונים כי עתה נתברר שדעתו לעבירה בכולן, אבל אם אין רוב עבירות הרי נתברר שאין דעתו לעבירה כלל וממילא על כל עון ועון אומר הקב"ה שזה כמו "ראשון" ורק נכשל בו שלא מדעתו וממילא הקב"ה מעבירו - הוספת הרב אריה כרמל זצ"ל.